

EL POBLE SEC DESPRÉS DEL 19 DE JULIOL. Les Col·lectivitzacions i altres fets històrics del barri com la vaga de la Canadenca , els anys del pistolerisme etc, etc.

Per Manel Aisa Pàmpols

*Text del llibre **Montjuïc i el seu entorn, 1936-1939 Xerrades i Itineraris** publicat pel Centre d'Estudis de Montjuïc Barcelona 2010*

Després de l'aixecament dels feixistes, el 17 de juliol del 1936 al Protectorat Espanyol de l'Àfrica i dos dies després a ciutats com Barcelona, per part dels militars que es revoltaren contra la República, a la nostra ciutat la resposta i l'enfrontament directe contra la insurrecció estigué de part dels obrers catalans, aleshores de manera majoritària afiliats a la CNT.

A l'avís de la sortida de les tropes de les casernes militars, començaren a sonar les sirenes de les fàbriques i de bona part dels vaixells que es trobaven al port de Barcelona.

Ja des del passat 12 de juliol, els obrers de la CNT havien tingut alguna reunió amb Companys que sabia molt bé que eren les úniques forces que podien parar el cop militar a Barcelona, encara que sempre es negà a donar armes als anarquistes. De totes maneres al port de Barcelona hi havia dos vaixells, el *Magallanes* i el *Marqués de Comillas*, que els obrers assaltaren el dia 18 de juliol de bon matí. Entre tots dos, els anarquistes sumarien uns 150 fusells i una dotzena de pistoles. I Naturalment començaren a aparèixer alguns dels amagatalls d'anteriors campanyes (dels moments insurreccionals del 1932 i del 1933, etc...). Tot i això, no eren suficients i els representants de la CNT continuaven demanant a Companys almenys uns 1000 fusells més. Per aquest motiu, també van recórrer a assaltar totes les armeries de Barcelona amb la qual cosa es va ampliar una mica l'estoc amb armes de caça. A més, també aquella nit es començaren a confiscar alguns cotxes, que amb guix pintaven les sigles CNT –FAI.

El 18 de juliol a la tarda, els membres del Sindicat de la Fusta del carrer del Roser tingueren una reunió amb Francisco Ascaso al Bar *Pay Pay* de la Bretxa de Sant Pau. Aquest els va demanar calma. Els obrers de la fusta estaven força inquiets i reclamaven armes que consideraven necessàries. Ascaso va intentar tranquil·litzar-los en dir-los que ja arribaria el moment de l'acció.

Aquell 19 de juliol a les 4. 30 hores de la matinada les tropes començaren a sortir i a Ràdio Barcelona, segons ens explica Abel Paz, llançaven el comunicat en francès "*Allo, allo, ici Barcelona, Barcelone parle. L'Espagne parle au peuple francais, à la noble nation française*". Mentre en l'edifici de Governació apareixien més armes per als homes de la CNT i a les 5.15 Hores un altre missatge des de Ràdio Barcelona deia això:

Ciudadanos: El momento tan temido ha llegado. El ejército, traicionando su palabra y su honor, se ha echado a la calle para

combatir a la República... Para los ciudadanos de Cataluña ha llegado la hora de las grandes decisiones y de los grandes sacrificios: destruir este ejército faccioso. Que cada ciudadano cumpla con su deber. ¡Viva la Generalitat de Catalunya! ¡Viva la República! (1)

Aquell dia els obrers s'apostaren per diferents indrets del centre de la ciutat disposats a parar l'avançament de les tropes feixistes que s'hi dirigien de manera decidida. Al Paral·lel tingué lloc una de les batalles importants. Però abans hi va haver els primers enfrontaments a la plaça d'Espanya contra el Regiment de Cavalleria de Montesa, que havia sortit de la caserna del carrer de Tarragona.

Però la gent del Sindicat de la Fusta de la CNT, que ja feia dies que esperava l'aixecament feixista, no estava disposada acceptar que les tropes conquerissin la ciutat. Així, a la Bretxa de Sant Pau (cruïlla del carrer San Pau. La ronda de Sant Pau i l'avinguda del Paral·lel) es va iniciar una de les batalles principals de Barcelona. Els obrers van aconseguir frenar l'avançada de les tropes que es dirigien al port i a Capitania General. Aquestes tenien la missió de resguardar el cap visible de la revolta militar a Barcelona, el general Manuel Goded Llopis, el qual s'havia instal·lat a Capitania procedent de Mallorca.

Les primeres barricades que es van aixecar en aquest sector i el primer enfrontament fou a la cruïlla del carrer d'Aldana amb la ronda de Sant Pau, davant del Teatre- Circ Olympia.

La lluita no va ser en cap moment amb un front establert. Més aviat es tractava d'una lluita de guerrilles. Des dels terrats i per carrers adjacents, sobretot al carrer del Roser on hi havia la seu del Sindicat de la Fusta, es fustigava a les tropes feixistes. Tot i això, els militars van arribar a ocupar l'edifici del sindicat, el número 33 de l'esmentat carrer. Però aquest tenia una sortida pel carrer Fontrodona que els militars no coneixien, per la qual cosa es van trobar encerclats.

La Mestrança, caserna de les Drassanes. Cap a 1935. Fot. Desconegut. AFB.

Milicians a la barricada. 19-7-1936. Fot. Desconegut. AFB.

L'enfrontament havia començat pels volts de les 5 de la matinada i fins les 11 del matí la situació va estar controlada pels militars, que semblava que continuarien avançant. Aleshores un grup de recolzament d'homes del Sindicat de la Fusta des del carrer de Sant Pau, capitanejats per Francisco Ascaso, donà mort al capità i al tinent rebels i els esdeveniments començaren a canviar.(2)

Fidel Miró, membre de les Joventuts Llibertàries, en el seu llibre situa la batalla del Paral·lel en el tram comprès aproximadament entre els carrers de Tapióles i de Palaudaries. (3)

Com a anècdota destaca la que un dia em va explicar l'amic Adolf Castaños, tot parlant amb la germana de Paco Ibañez i les vicissituds que la família del cantautor va passar a Barcelona. Doncs bé, durant aquells temps revolucionaris, la família Ibañez vivia al carrer del Roser. El pare i el padrí del cantant tenien un taller d'ebenisteria al mateix carrer i a la part de dins vivia la família. Per aquest motiu, tant el pare com el padrí, que eren membres de la CNT, estigueren en la lluita d'aquells dies al Paral·lel i carrers adjacents i després participaren activament en el procés de socialització del Sindicat de la Fusta.

Hem de dir que immediatament que els obrers s'assabentaren de l'aixecament feixista el 19 de juliol del 1936, la CNT va convocar una vaga general d'una setmana. Així, un cop derrotat el feixisme, la felicitat pels carrers de Barcelona era immensa i evident. Per primera vegada un poble havia guanyat una batalla a un exèrcit.

Sufocada la rebel·lió, quan els obrers van tornar a les fàbriques, majoritàriament van ser els qui van decidir reprendre l'activitat laboral i econòmica, gairebé sempre sense esperar cap consigna ni tant sols dels sindicats. O sigui, van ser els mateixos obrers els que van decidir col·lectivitzar la majoria de les fàbriques. Després va ser el Sindicat de la CNT el que parlaria de col·lectivitzacions i, encara dies més tard, el Comitè de Milícies (Consell d'Economia de Catalunya, 14 d'agost de 1936) i després la Generalitat amb el seu Decret de Col·lectivitzacions (26 d'octubre del 1936).

Abans de referir-me a les col·lectivitzacions, voldria parlar-vos d'una novel·la utòpica i que, almenys a l'inici, es desenvolupa pels carrers del Poble Sec. Estic parlant d' *El advenimiento del comunismo libertario 1945* de l'ingenyer a la companyia de ferrocarrils MZA. A l'entrada de les tropes franquistes a Barcelona no es va exiliar, encara que va canviar de personalitat amb documentació falsa.

El protagonista d'aquesta novel·la ha passat un temps dormint al carrer Conde del Asalto (Nou de la Rambla) a la falda de Montjuïc sota la piscina municipal. Un cop es desperta, comença a baixar en direcció al centre de la ciutat i va descobrint els canvis d'una nova societat fins que s'adona que ha estat instaurat com a sistema el *comunisme llibertari*. La novel·la escrita el 1932 juga entre la realitat del 1932 i la ficció del 1945. (4)

Bé, aquesta novel·la utòpica, una de les poques dels anys 30 escrita a Espanya, ens pot donar a entendre que, els anarquistes, a part dels seus moments insurreccionals del Baix i Alt Llobregat, etc ... d'una o altra manera, creien que estarien en condicions de fer la revolució pels volts de l'any 1945.

Així doncs, retornant a l'endemà de la revolució i un cop finalitzada la vaga general, els obrers immediatament tornaren als seus llocs de treball. En molts casos, sobretot a les grans empreses és constituïren en empreses col·lectivitzades sense esperar cap decret.

A Catalunya durant el període revolucionari 1936-39 va haver-hi diferents tipus d'empreses col·lectivitzades.

Empreses confiscades pels treballadors i col·lectivitzades on la propietat va passar a ser del conjunt de la societat. Els treballadors van establir, a través del seu comitè de control obrer i per mitjà de l'autogestió i l'assemblea, la direcció, el control de la producció, la seva administració i organització interna.

. Empreses controlades on la direcció i la gestió eren compartides entre l'antic propietari o gerent i el comitè de control obrer. Ningú no podia prendre cap decisió unilateral i tot era consensuat.

I després podem ressaltar la socialització de sectors econòmics com ara, per exemple, La Canadenca o el sector de la fusta, tots dos molt relacionats amb el barri del Poble-Sec.

El sector de la Fusta en aquell moment es trobava amb una greu crisi, ja que hi havia molts petits tallers on el patró explotava els seus treballadors, que eren dels més mal pagats de la ciutat. D'altra banda, hi havia els magatzemistes que eren els empresaris que més o menys feien el

que volien i pagaven molt malament els petits tallers. De fet, el sector de la fusta, aquell mateix any 1936, havia viscut una vaga que durà dos mesos. En relació a les eines de treball, aleshores els obrers estaven obligats a portar-les a la feina i, amb un sou molt mal retribuït, no estaven gens d'acord en aquesta premissa. Recordem, per exemple, que el sindicat de la construcció els anys 20 va aconseguir que les eines de treball anessin a càrrec de la patronal.

Així és com aquell juliol del 1936 el Sindicat de la Fusta de la CNT des del primer moment va decidir socialitzar el sector, tot començant pels tallers més petits, que aleshores aplegava uns 3000 treballadors. Per això necessitava d'ocupar espais més grans i deixar de banda els locals petits e insalubres, on fins aquell moments treballaven els fusters. Així, al Poble – Sec, va ocupar l'església de Santa Madrona del carrer de Tapioles i altres locals del carrers de Radas o de Blai. Alguns disposaven de garatges pels camions, i de manera similar, un altre al carrer de la Reina Amàlia, al barri del raval, on anys més tard es construiria la piscina de la plaça de Folch i Torres. A Barcelona, en total, crec que eren uns 70 locals aproximadament.

El Sindicat va socialitzar tot el procés de la fusta des de la matèria primera (l'arbre) fins a la venda del moble al consumidor. Per això va necessitar desplegar-se per tot Catalunya i adaptar-se a les fustes del país. Els obrers es van especialitzar en cada una de les fustes i el seu procés industrial, ja fos cadires, somiers, mobles, objectes de vímet, etc.. Tot això es va anar desenvolupant durant tot l'any 1936 i començament del 1937.

Va ser un sector que, tot i els problemes de les matèries primeres, ami no va voler estar subvencionat ni pel Comitè de Milícies primer, ni després per la Generalitat. Sempre va voler respondre per ell mateix i va arribar fins al final, ja que consideraven que d'altra manera es convertirien en una mena de cooperativistes emparats en l'estat.

Tant es així, que també van intervenir en la creació d'un altre sector important per la fusta com va ser el Sindicat de la Indústria de l'Edificació, Fusta i Decoració de la CNT, que tenia la seva seu al carrer de Bailén 11 de Barcelona. Seguint las directrius de la Federació de Sindicats de la

Indústria, la gent implicada en la construcció d'Habitatges havia de considerar que la fusta era un element important en la construcció.

Entre altres molts edificis que es construïren a Barcelona, al Poble- Sec hi ha l'edifici que va ocupar l'oficina del Consell Econòmic al costat mateix de l'església de Santa Madrona al carrer de Tapioles, que fou utilitzat com a Magatzem.

Abans del 19 de juliol, el secretari del Sindicat de la Fusta era l'Antoni Ortiz, un dels homes importants dels *Solidarios*. Però un cop aquest va organitzar la seva columna per marxar al front d'Aragó el nou secretari de la Indústria de la Fusta Socialitzada va ser Manuel Hernández. La seva seu era el carrer de Diputació i el Consell Econòmic al carrer de Tapioles 10, del qual la secretaria fou Joaquina Dorado, membre de les Joventuts Llibertàries del Poble Sec.

Per concloure aquest estudi sobre el sector de la fusta socialitzada, cal remarcar que aquest procés solament va ser seguit pel sindicat de la CNT. L'altre sindicat del moment, la UGT, mai no va voler participar en aquest procés de socialització. A final del 1938, les 7000 persones que treballaven en aquest sector, reflecteixen la seva importància... (5)

Pel que fa referència a la indústria de l'energia a Catalunya, hi havia 4 o 5 empreses que es dedicaven a generar o simplement a vendre energia. La més gran i potent amb diferència era *Riegos y Fuerzas del Ebro SA*, més coneguda popularment pel nom de Ila Canadenca per la procedència del capital (Canadà) a través de *mister Pearson*.

A Catalunya havia muntat la *Barcelona Traction Ligth and Power Company, Limited*. Aquesta empresa distribuïa fluid elèctric a tota Catalunya i tenia uns 6000 treballadors. Per tant, era una de les empreses més grans de Catalunya. La seu principal de La Canadenca estava a la Plaça Catalunya, però es ben coneguda la seva central tèrmica de l'avinguda del Paral·lel amb les seves tres xemeneies, pel seu llegat històric i la transformació de la ciutat i els esdeveniments ocorreguts al seu entorn.

Recordem que en aquell moment La Canadenca continuava en expansió. Des de l'endemà de la revolució i després que la major part dels tècnics o

d'alts caps marxessin del país, els treballadors es van fer càrrec de l'empresa. El control obrer des del primer moment va garantir la normalitat energètica del país.

Així, a mitjan d'agost del 1936, els comitès de les 5 empreses catalanes de l'energia, conjuntament amb els sindicats de la UGT i de la CNT, van confiscar les empreses de l'aigua, del gas i de l'electricitat de Catalunya a fi de socialitzar el sector. Aquesta incautació obeïa, a que mentre la Generalitat no intervingués amb una clara vocació de fer rutllar el sector, els obrers se'n feien càrrec.

En conseqüència, els obrers van crear el Comitè Central del Control Obrer de Gas i Electricitat, que tenia els seus subcomitès tant del gas com de l'electricitat i que es mantingué pràcticament fins al final de la guerra, potser amb més controls i comitès intermediaris.

El diari obrer *Solidaridad Obrera* del 29 d'agost del 1936, en una citeta del llibre d'Antoni Castells *Les Col·lectivitzacions a Barcelona 1936-39*, recull el pensament dels obrers del sector d'aquell moment:

El Sindicato Único Regional de Luz y Fuerza, nos comunica que desde hoy quedan incautadas y bajo la dirección de los obreros, las industrias agua, gas y electricidad de Cataluña, lo que publicamos para conocimiento de la organización confederal y de la opinión pública.

Cal remarcar que la incautació del servei va donar peu a la creació de nous organismes com seria Serveis de Gas Unificats de Catalunya (SGUC) i Serveis Elèctrics Unificats de Catalunya (SEUC) que estarien controlats per un únic organisme: El comitè Central de Control Obrer de Gas i Electricitat, en el qual hi havia representants de la CNT i de la UGT.

Pel que fa al Sindicat de l'Espectacle, molt arrelat al Paral·lel i a la gent del Poble-Sec, cal dir que abans del 19 de juliol del 1936 hi havia constituïdes diverses societats com les d'autors, músics o operadors de cinema, electricistes, porters, etc ... Aquestes societats, en assemblea del 23 i 24 de juliol del 1936, van decidir entrar en bloc al Sindicat de la Indústria de l'Espectacle de la CNT.

Pocs dies després de l'assemblea, el Sindicat va decidir confiscar tots els cinemes i teatres de la ciutat de Barcelona i de Catalunya. Pel bé del públic, es pretenia acabar amb la claca, la revenda, la comptadoria, la propina, l'entrada gratuïta, etc... La represa de la plena normalitat dels teatres i els cines va arribar el 15 d'agost de 1936 amb uns preus més assequibles al públic i amb el sector socialitzat.

Pel que fa a les obres de teatre, el Sindicat de l'Espectacle va optar per fer representacions en la seva majoria per a la distracció del públic, això si, traient les connotacions burgeses a cada una de les obres representades, cosa que lo porta algun problema amb les Joventuts Llibertàries, que apostaven per un teatre més social i d'avantguarda.

El Sindicat de l'Espectacle, que va arribar a socialitzar tot el seu sector, en el seu informe aparegut durant l'any 1937 presentava detalladament unes despeses de més de dos milions de pessetes entre els impostos que pagava a l'estat i les despeses de manteniment i sous dels obrers i artistes.

Els teatres que s'obriren foren uns 15 a tot Catalunya, encara que conforme avançava la guerra se'n tancaren alguns i, sobretot, a l'hivern hi havia menys programació. També tingueren l'ocasió, encara que fou per minories, de tirar endavant nous projectes de companyies com Teatre Experimental i teatre de l'Art. Fins i tot personatges d'avantguarda del moment com Edwin Piscator estigueren per Barcelona parlant del seus treballs d'investigació teatral.

Cal dir que, tot i que el barri del Poble-Sec era un espai obrer, en canvi, en temps de guerra no disposava d'una zona industrial com els barris de Sans, Poble Nou, Sant Andreu o el menestral de Gràcia. Tot i això, comptava amb petits locals o tallers del sector de l'alimentació, barberies, impremtes, vidre ... Les zones més industrial del barri es podien trobar a la França Xica (als voltants del carrer Lleida, on sembla ser que hi havia fàbriques de municions) i a l'altre extrem del barri, a prop del mar, com a una prolongació dels *tinglados* del port.

De totes maneres, el barri va ser molt castigat per les bombes de l'aviació feixista que sens dubte buscaven les tres xemeneies del Paral·lel. Els feixistes sabien que, si tocaven La Canadenca amb les seves bombes,

podien paralitzar bona part de Barcelona. Per això, segons explicava tot sovint l'Eduard Pons Prades, els membres del Sindicat de la Fusta de la CNT van decidir treure el campanar de l'església de Santa Madrona, ja que podia servir de punt d'orientació per atacar La Canadenca.

L'anarquisme i l'anarcosindicalisme al Poble-Sec

Les pàgines precedents han posat de manifest la força que gaudia l'anarcosindicalisme al Poble-Sec. Les Col·lectivitzacions en van ser una conseqüència. Tal vegada no és sobrer historiar la seva presència al barri, recordar alguns fets remarcables viscuts pel moviment llibertari i destacar alguns dels seus protagonistes.

Inicis del segle XX

Mentre el pla Cerdà de l'Eixample de Barcelona es desenvolupava, altres indrets de la ciutat varen quedar una mica al marge; com per exemple, l'avinguda avui coneguda com Picasso, al costat de la Ciutadella, o la nostra benvolguda avinguda del Paral·lel (Marqués del Duero, Francesc

Layret durant la República) . Aquestes dues vies urbanes, dibuixades dins de l Pla Cerdà, tenien una singular normativa arquitectònica elaborada des de l'Ajuntament de Barcelona. Es tractava de l'espai no edificable dels baixos de les cases. Els arcs dels porxos, que encara resten en algun que altre indret tant al Paral·lel com a l'avinguda Picasso, en són una mostra. Aquesta normativa no agradava gens a la burgesia catalana, per la qual cosa al Paral·lel tota construcció era gairebé provisional. Així quan l'Ajuntament de Barcelona va començar a urbanitzar la zona de la plaça de Catalunya, molts dels firaires que hi havia al seu voltant es varen traslladar a casetes provisionals a l'avinguda del paral·lel.

Així, a poc a poc, i mentre els teatres i els cafès s'instal·laven al Paral·lel i als seus voltants, l'anarquisme que estava fortament arrelat al poble català, també es va desenvolupar al mateix indret. Tant és així, que a tot Europa es coneixia el Paral·lel com el *bulevard anarquista* de Barcelona.

Sebastià Gasch, un dels homes que més ha conegut el Paral·lel, en el seu llibre *El Molino*, ens parla de la inauguració del teatre Apolo el 19 de novembre de 1904 amb obres de José Fola Igurbide, autor molt valorat en aquell moment pel contingut social de les seves peces teatrals, com *Cristo Moderno*, *Sol de la Humanidad*, *La Sociedad Ideal*, etc... (6)

El mateix Sebastià Gasch ens diu que els propietaris de l'Apolo a principi del segle XX, deixaven el teatre als grups anarquistes tots els diumenges al matí gratuïtament per fer els seus actes propagandístics. No solament aquest teatre tingué estreta relació amb l'anarquisme, sinó que pràcticament tots els teatres i cafès d'aquesta avinguda n'estigueren vinculats d'una manera o altra. Però això, ja intentaré desenvolupar algunes de les històries més endavant.

Un altre dels teatres que els anarquistes del començament del segle tenien a la seva disposició era el teatre Soriano dels germans Manuel i Ricardo Soriano, que anys més tard es convertiria en el teatre Victòria. Així, en aquest local, en Joan Ferrer cenetista igualadí, ens recorda les conferències dominicals de l'avi de l'anarquisme Anselmo Lorenzo. Era l'any 1913 i, segons ens diu Ferrer, els organitzadors de l'acte venien uns opuscles sobre la conferència *Hacia la emancipación* al mateix carrer,

davant del teatre, amb l'objectiu de recollir alguns diners sense que el vell Lorenzo se n'assabentés. Després aquests diners els feien arribar a la seva família. Joan Ferrer recorda com va caminar 78 Km., la distància d'Igualada a Barcelona, per escoltar la conferència. (7)

També voldria incidir en un altre lloc emblemàtic del barri: El Teatre Lope de Vega, conegut per *l'Asiàtic* i situat al carrer del Roser 33 i 35. A més a més de teatre, era un dels pocs llocs de trobada de la Barcelona republicana de final del segle XIX. Hi havia un espai per fer el cafè, on tota la progressia d'esquerrers del moment es reunia. Així, per exemple, Alejandro Lerroux del partit Republicà radical, a les seves memòries, ens parla del dia que va conèixer a un jove sindicalista Salvador Seguí que parlava contra la llei d'expulsió d'estrangers a l'Argentina. Aquest era el cas de Julio Camba, aleshores un escriptor anarquista bohemí, que havia estat expulsat d'aquell país. Aquest va ser el primer discurs del que després seria un dels més coneguts anarquistes catalans de tots els temps, *El Noi del Sucre* (8)

A part de la coneguda i indiscutible relació que tenia *l'Asiàtic* amb tots els grups esquerrans, com ara el *Partido Republicano Radical* de Lerroux, de finals del XIX i principi del segle XX, pel seu caire social l'anarquisme va esdevenir el capdavanter en aquest aspecte.

En l'apartat de teatre ens trobem sovint amb el grup Avenir de Felip Cortiella que tenia la seva seu de reunió i assaig al mateix *Asiàtic*. Estava molt relacionat, per exemple, amb el sindicat Solidaridad Obrera, aleshores al carrer Mendizabal (actualment Junta de Comerç) de Barcelona. Al seu inici, el local del sindicat sembla que va ser sufragat per Ferrer i Guàrdia.

Felip Cortiella nascut al carrer de Sant Jeroni num. 36 – avui Rambla del Raval- el 9 de novembre de 1871, havia format el grup Avenir que va traduir varies obres d'Ibsen, Brieux, etc... També cal destacar algunes obres seves com *Anarquines* i *El morenet*. Aquesta última va ser estrenada a l'Apolo a l'any 1905. L'any 1917 Felip Cortiella va ser proposat per dirigir el diari Solidaridad Obrera, però la seva proposta de fer un diari bilingüe no va ser acceptada pel sindicat CNT.

Un anunci de *la Vanguardia* del dia 17 d'octubre de 1907 es fa ressò de la relació entre *l'Asiàtic* i Felip Cortiella.

El próximo sábado, tendrá efecto en el Teatro Lope de Vega (Asiático), la primera serie de veladas de Arte Moderno, organizadas por la Sociedad de Obreros Constructores de Pianos. Se representará la obra de E. Ibsen "Rosmersholm", traducción catalana de Felip Cortiella. La interpretación corre a cargo de las señoritas A. Pahissa Sanllehy y los señores M. Sabater, J. Saperas, V. Jane y L. Ventura. El señor Cortiella dará una conferencia sobre la obra. Las personas que deseen invitaciones pueden dirigirse a la Dependencia Mercantil. Mendizábal 17 1º; al ramo de labrar maderas, Tallers, 16 principal y al mismo teatro.

Després del desastre de la *Setmana Tràgica*, on les reivindicacions del poble català a la no participació dels reservistes a la guerra del Marroc havien estat desvirtuades pel govern de Madrid argumentant, un cop més que el *conflicto catalán* era un problema del separatisme, els obrers catalans de Solidaridad Obrera, per acabar amb les tergiversacions de Madrid, van decidir crear un sindicat a nivell estatal. La Constitució de la CNT serà un fet l'any 1910.

Aleshores hi havia el costum que després de cada reunió plenària – on únicament hi acudien els delegats de cada sindicat o federació Local- fos de Comitè Nacional, Comitè regional o Federació Local, es feia una gira informativa dels acords presos pels delegats. A Barcelona podem dir que sempre el primer lloc d'aquestes reunions, era a la seu de *l'Asiàtic*. D'acord amb aquest procediment, fou al barri del Poble Sec el primer lloc on s'informà de la constitució de la CNT i dels seus acords.

Altres locals del Paral·lel també tingueren la seva importància dins del moviment llibertari, com el Cafè Español, encara avui existent, o el Cafè Sevillano, al costat mateix de l'Español. Les immenses terrasses dels dos cafès i d'altres establiments una mica més petits ocupaven pràcticament tota la vorera fins la Bretxa de Sant Pau. Servien per les reunions i els comentaris de cafè i l'anar i venir de les vagues del moment.

També cal destacar la relació amb l'anarquisme del Bataclan, La Tranquilidad o el Pompeya. Però això ja ho comentarem en un altre capital.

La Vaga de La Canadencia

Un dels fets més importants de Barcelona i que va tenir un gran ressò a escala internacional va ocórrer al mateix Poble- Sec. Em refereixo a la vaga de La Canadencia i la consecució, per primera vegada al món, de les jornades de treball de 8 hores. Lluita i demanda del moviment obrer arreu

del món que havia costat milers de morts tant a Europa com a Amèrica. Només cal recordar els màrtirs de Chicago, que any rere any es recorden amb la festa del 1er de Maig. La història de La Canadenca breument va anar així.

Al final del segle XIX, els grans descobriments de l'energia elèctrica, gràcies a les aportacions de Thomas A Edison (1847-1931) i de Werner Von Siemens (1816-1892), un amb l'electricitat i l'altre amb els compressors, van permetre l'electrificació i la seva retenció (emmagatzematge) i van significar un dels més importants avenços de la humanitat per la seva inqüestionable innovació tecnològica. Això va permetre una segona fase de desenvolupament industrial : *La segona revolució industrial* . Ja el segle XX, conegut con el *segle de la llum*, va ser el moment en què els obrers de tot el món creien que havia arribat l'hora d'acabar amb l'explotació de l'home per l'home. Per això, van començar a preparar-se i fins i tot es va crear una llengua internacionalista com era l'esperanto, molt arrelada a casa nostra.

Però, retornant al tema de l'electricitat i de les màquines, gràcies a aquest fet, gran part de les ciutats americanes i europees varen modernitzar-se amb capital autòcton, donant o creant la infraestructura per l'electrificació, tant de les fàbriques com dels diversos aspectes de la vida quotidiana.

De tota manera, a Espanya, i concretament a Barcelona, les coses com sempre arribaren tard. El sentit d'inversió en noves tecnologies sempre ha causat pànic a la burgesia catalana i aquest cas no fou una excepció, ja que no varen voler arriscar el seu capital per l'electrificació del país. Només van prosperar algunes iniciatives de poc risc econòmic amb petits compressors o altres que acabaren en mans de capital estranger. En resum, el capital autòcton no apostava per un desenvolupament de ple rendiment com era aleshores i ara també la xarxa elèctrica. Va haver de ser el capital estranger el que apostés per la industrialització i el desenvolupament de Catalunya.

Abans de La canadenca, l'energia s'obtenia mitjançant les màquines de vapor que necessitaven alimentar-se de carbó, j VINGUÉS DE Cardiff o d'

Astúries, per condensar-lo en petits compressors, fet que limitava la potència del kilowatt hora.

Aquella segona revolució industrial que havia portat l'electrificació a Espanya (Catalunya) es limitava a generar electricitat per compressors a les quatre fàbriques que podien gaudir dels aparells, però no hi havia cap projecte innovador que impulsés la nova energia a gran escala.

El projecte final aniria a càrrec de l'enginyer Carles Montañés, que veient les possibilitats de guanys, tractà de convèncer a molts dels burgesos catalans. Finalment va aconseguir fer-se escoltar per *mister* Pearson, anglès que havia fet fortes inversions tant a Europa com Amèrica i que era un dels principals accionistes del *Canadian Bank of Mr. Commerce de Toronto*.

Mister Pearson va visitar dues vegades Barcelona. Es va allotjar a l'Hotel Colon de la Plaça Catalunya, on es va reunir amb l'enginyer Carles Montañés, atret pel seu projecte. Els acords es van acabar de complimentar al seu despatx de Londres.

Mister Pearson va morir el 1915 durant la Primera Guerra Mundial, quan viatjava des del Canadà a Anglaterra amb el vaixell *Lusitania*, que va ser torpedejat pel mític submarí alemany *Emdem* a prop de les costes angleses el 7 de maig de 1915. Aquest fet va propiciar l'entrada dels americans a la Primera Guerra Mundial. A Barcelona, *mister* Pearson té dedicada la millor avinguda del barri de Pedralbes.

A fi que el projecte de La Canadencia tingues viabilitat, calia portar a terme un pla d'acció urbà i industrial a la ciutat i comarques del voltant. Un dels primers interessos de La Canadencia eren els tramvies de Barcelona, que en aquell moment pertanyien a una empresa anglesa de la qual *mister* Brown era director a Madrid. El Marqués de Foronda, tinent de cavalleria, era el seu cunyat i per això va ser nomenat director a Barcelona. Cal recordar que les oficines de la companyia de tramvies estaven a la ronda Sant Pau, al costat del carrer de Campo Sagrado.

A poc a poc, els tramvies a Barcelona començaren a electrificar-se a partir de l'any 1897 fins al 1907. La construcció dels tramvies anava a

càrrec de la companyia Maquinista i Alexander Hermanos, on hi tenia capital important el financer Manuel Girona.

També La Canadencia estava interessada en l'electrificació dels trens Ferrocarrils de Catalunya Mina Grott (1907-1910), de capital belga. José M. Cornet i Mas, principal accionista de la Maquinista Terrestre i Marítima, era el cap visible a Catalunya. Aquest projecte tingué molta oposició popular a Sarrià, per la qual cosa va restar aturat fins que es va desbloquejar amb un de nou de Carles Montanés. I, com a conseqüència d'un decret firmat a Madrid el 27 de desembre de 1910 pel ministre Sánchez Guerra, La Canadencia va passar a controlar la companyia. Així va néixer Ferrocarriles de Catalunya (1910-1915) amb capital anglès.

Un altre assumpte econòmic d'interès de La Canadencia anava dirigit al control de les aigües del Pirineu, concretament al Pallars Sobirà. Amb el seu l'emmagatzematge, s'obtenia energia que després era enviada a Barcelona per la seva distribució en xarxa. Per realitzar aquesta feina, contractaren milers d'obres i, per cada poble que passaven, negociaven els terrenys expropiats a canvi de la construcció d'algun projecte per la col·lectivitat: col·legis, esglésies, mercats, etc... Aquest fet va provocar conflictivitat entre els interessos col·lectius del poble i els dels pagesos expropiats.

També va adquirir els terrenys de l'avinguda del Paral·lel de la Compañia *Barcelonesa de Electricidad* fundada l'any 1894, i que tenia els seus primers orígens en l'empresa Dalmau Xifrá, fundada el 1873 (9). Aquest va ser el gran projecte del naixement de l'empresa *Riegos y Fuerzas del Ebro, Barcelona Traction* més coneguda popularment com *La Canadencia*, perquè el capital procedia d'aquell país americà. I a fi que aquest capital tingués el seu rendiment, el projecte es dissenyava amb una columna vertebral a partir dels ferrocarrils: Sarrià i la falda del Tibidabo, com a zona residencial senyorial, i la continuació de la línia a Sabadell i Terrassa com a desenvolupament industrial de la zona del Vallés. (10)

L'esclat de la Primera Guerra Mundial (La Gran Guerra) va representar en aquell moment la panacea per una gran part de la burgesia catalana, que va multiplicar la seva cartera de comandes sense mesura. Les

fàbriques a ple rendiment treballaven tant per als aliats com per als germànics.

Barcelona es convertí en una ciutat esbojarrada, on la burgesia feia gala d'una més rics i els pobres eren molt més pobres, en un moment en què pràcticament no hi havia classe mitjana. La quasi totalitat de la població obrera barcelonina vivia al llindar de la desesperació i la pobresa, on, en el millor dels casos, el salari gairebé mai pal·liava l'escassetat dels aliments.

Per sortir del fang que envoltava la misèria, una de les poques opcions que tenia un obrer, passava per immiscir-se i fer-se un lloc entre el submón de l'hampa i l'espionatge, que en aquells moments era molt freqüent en aquella Barcelona. Almenys així ens ho fa veure Ángel Pestaña en el seu llibre *Terrorismo en Barcelona* (11).

Aquest és la Barcelona que precedia la vaga de La Canadencia al gener de 1919. Quan aquell mateix dia, després d'uns aldarulls a la Rambla i els seus voltants entre catalanistes i espanyolistes, el governador va decidir suspendre un cop més les garanties constitucionals a Barcelona. Tot seguit va clausurar sorprenentment els sindicats i va detenir els cenetistes.

La Vaga de la Canadencia es va produir quan el seu principal accionista, el *Canadian Bank of Commerce de Toronto*, va demanar al director d'Espanya senyor Fraser Lawton, més beneficis. La primera decisió que va prendre va ser fer fixos als treballadores eventuais, per la qual cosa van veure el seu sou reduït. Precisament aquest jornalers eventuais eren els mateixos que estaven organitzant un sindicat independent dintre de l'empresa. Aquests presentaren una plataforma on es demanava "Igual treball, mateix salari". O sigui que la primera reivindicació dels obrers de La Canadencia era defensar les mateixes condicions de treball i sou. Automàticament la direcció de l'empresa va acomiadar a 8 d'aquest treballadors que eren, com hem dit abans, precisament els mateixos que estaven organitzant el sindicat independent.

La CNT no es va fer càrrec de la vaga fins que els mateixos obrers de La Canadencia van acudir a la central anarcosindicalista en busca d'ajut. Va ser únicament aleshores quan va acceptar el repte i va agafar la responsabilitat del conflicte. La CNT va nomenar un nou comitè de vaga

format per gent de la companyia elèctrica i del mateix sindicat. Els seus caps visibles van ser el jove cenetista Simó Piera i Paulino Diez, aleshores secretari de la FL de la CNT a Barcelona.

Immediatament es radicalitzaren les postures per les dues parts. Barcelona va ser presa per l'exèrcit l'endemà que els obrers de la central elèctrica que treballaven al paral·lel, en acte de solidaritat amb els acomiadats, tallaren el subministrament d'energia i la ciutat es va quedar pràcticament a les fosques. La por es va instal·lar a la burgesia catalana que recordava els no massa llunyans temps de la *Setmana Tràgica*. Era el 21 de febrer de 1919. Solament els pocs abonats a l'empresa Energía Elèctrica de Cataluña, de capital alemany, rebien subministrament elèctric.

Davant dels fets de la vaga general, a Capitania va tenir lloc una reunió convocada pel capità general Milan del Bosch amb diversos militars, el president de la Mancomunitat senyor Josep Puig i Cadafalch i Francesc Cambó. Aquest van acordar que el president del govern a Madrid, aleshores el Conde de Romanones, parlés amb la direcció de l'empresa per tal que l'exèrcit intervingués a la seu de La Canadencia al Paral·lel i així donar llum a la ciutat. Un cop fet el tràmit i amb el consentiment de *mister* Fraser Lawton, varen entrar les tropes comandades pel coronel de cognom Madrid, que dirigia la *4a. Companyia de Zapadores*, amb el reforç d'alguns dels mariners dels vaixells ancorats al port de Barcelona, per fer funcionar la maquinària i restablir l'enllumenat de la ciutat. Uns dies després vingueren més de un centenar de soldats especialitzats amb l'electricitat des de Saragossa(12).

El comitè de vaga de La Canadencia aquells dies vivia en clandestinitat. La premsa parlava del comitè fantasma. En diverses ocasions es van reunir amb alguns destacats polítics que intentaven buscar solucions, com per exemple Emiliano Iglesias del Partit Republicà Radical. La trobada es va fer en un pis del carrer del Roser molt a prop de *l'Asiàtic* (possiblement a casa de Leonardo Garrido que vivia a Roser 36 4t 2a, però això de ben cert mai arribarem a saber-ho i després de noranta anys tot són hipòtesis).

L'endemà d'iniciar-se la vaga de La Canadencia va arribar a Barcelona el nou governador civil Severiano Martínez Anido. Aquest, pocs dies després

es va reunir amb Milans del Bosch i acordaren militaritzar a totes les persones barcelonines del ram de l'electrificació i de la construcció amb edats compreses entre vint i quaranta anys. Els obrers, reunits en assemblea clandestina de la CNT, van decidir acudir a la convocatòria a la seu de La Canadenca del paral·lel, i tot seguit es van negar a col·laborar, per la qual cosa tots van ser conduïts amb corda de presos fins al castell de Montjuïc. En resum, van arribar a estar detinguts en pèssimes condicions més de tres mil obrers. (13)

Una mica després els treballadors d'Energia Elèctrica de Catalunya, l'altre companyia elèctrica que existia a Barcelona, com també els treballadors del Gas Lebon, de capital francès, s'unirien a la vaga com altres molts treballadors d'altres sectors de la ciutat i la vaga es convertí en general.

La vaga va durar en una primera fase 45 dies, ja que el nou conveni de La Canadenca no es va firmar fins el 18 de març de 1919 amb l'acceptació de tots els punts reivindicats, inclòs la posada en llibertat dels més de 3000 presos que en aquell moment hi havia tancats al castell de Montjuïc i en diversos vaixells ancorats al port de Barcelona. Com hem dit abans, l'acord contemplava les 8 hores de jornada laboral. El final de la vaga va tenir com a colofó un gran míting a la plaça de braus de la plaça d'Espanya, amb una gran intervenció de Salvador Seguí, que havia sortit de la presó aquell mateix dia.

Però, passaven els dies i encara restaven alguns treballadors detinguts al castell de Montjuïc, tot i que Salvador Seguí i el nou governador civil Carles Montanés van intentar convèncer a Milans del Bosch que els posés en llibertat. Eren cinc obrers, entre ells Manuel Buenacasa, secretari del Comitè Nacional de la CNT (segons el periodista Francisco Madrid eren 35 els detinguts).

Així, doncs, tindria lloc una segona etapa de la vaga de La Canadenca que solament els més radicals van intentar portar a terme. Però aquesta vegada va ser un fracàs. A pesar de tot, i tenint en compte únicament els primers 45 dies, podem dir que la vaga de La Canadenca no va ser eminentment reivindicativa, sinó que va ser més aviat solidària, en la qual

a poc a poc es va implicar tot l'obrerisme català. I això, malgrat la repressió que va patir amb l'aplicació de la *suspensió de garanties* per part de l'estat i amb els posteriors locauts que aplicaria d'ara en endavant la patronal.

A partir d'aquell moment la patronal catalana es va organitzar com *Federación Patronal Española* amb l'objectiu d'enfrontar-se directament amb els obrers crítics i la seva organització, la central anarcosindicalista: La CNT.

El 3 d'abril el govern de Romanones decretava que a partir del 1 d'octubre de 1919 entraria en vigor la jornada màxima de 8 hores diàries i 48 setmanals. Barcelona (Espanya) va ser el primer país del món en obtenir oficialment aquesta reivindicació obrera, encara que els patrons difícilment van acceptar aquest decret. Aconseguir això havia estat un a llarga conquesta dels obrers, que pel camí havia esquitxat de sang molts dels barris obrers de totes les ciutats industrials d'Europa i d'Amèrica.

Els anys 20

Bé, com hem dit abans, després del gran èxit dels obrers de la CNT a la vaga de La Canadenca, la gran i única prioritat de la patronal catalana va ser acabar amb la CNT i amb el moviment obrer català que estava agafant molta força. La por d'una revolució com a Rússia encongia les mentalitats burgeses. Per això es va crear a Barcelona la *Federación Patronal Española* i la seva primera arma fou el locaut, que començaren a aplicar amb tota la seva duresa els primers dies del mes de desembre del 1919, mentre la CNT celebrava a Madrid el seu segon congrés, conegut com el de la *Comedia*, perquè es va celebrar al teatre del mateix nom. Aquesta decisió patronal va durar fins passada la festivitat de Reis del 1920. Va ser una etapa de fam de tot el poble barceloní que no tenia recursos econòmics per menjar i les cues de beneficència estaven plenes de famílies senceres per aconseguir un àpat.

Després del Locaut, els patrons realitzaren les llistes negres de totes les fàbriques perquè els qui s'havien destacat en algun conflicte no trobessin treball fàcilment. A més a més, tots els obrers eren obligats abans d'entrar a treballar a estripar el carnet sindical de la CNT, fet que la majoria per dignitat es negava a fer. Alhora la patronal no en va tenir prou amb les mesures de repressió als obrers i es va dedicar a recolzar la creació del Sindicat Lliure en l'Ateneo Obrero Legitimista (carlista). Es va crear la *Corporación General de Trabajadores- Unión de Sindicatos Libres de España*, i Ramon Sales va ser el seu president. En realitat era una banda de pistolers pagats per enfrontar-se als obrers. També es va crear altres bandes a sou, primer a través de l'expolícia i espia alemany Bravo Portillo (ja en el període de la Gran Guerra) i, després, a la mort d'aquest, del baró de Koenning, un estrany personatge de l'espionatge alemany. També hi va intervenir el sometent amb Bertran i Musitu al seu capdavant, així com el fitxer Lasarte on constava el nom i el cognom, l'adreça i el lloc de treball dels sindicalistes. Aquest fitxer es va lliurar als membres de les bandes de pistolers perquè aquests actuessin contra els obrers. El capità general Milans del Bosch, el governador civil Severiano Martínez Anido, el cap de policia Miguel Arlegui (un vell militar de la guerra de Cuba) i, des de Madrid, el govern d'Eduardo Dato, que consentia i justificava tot allò que passava a Barcelona.

La repressió a Barcelona aquells anys fou brutal. La llei de fugues s'aplicava de manera reiterada i l'ajusticiament per encàrrec era una actitud constant. A més a més, els governants aplicaven tota la seva repressió possible. Per exemple, amb allò que es coneixia com el *pres governatiu*, és a dir, que et detenien sense càrrec o bé una vegada el jutge decretava la llibertat, el governador no l'aplicava i el pres quedava retingut a la presó dies i dies. (14)

Amb tot aquest panorama, els obrers més espavilats no dubtaren en organitzar-se en petits grups d'afinitat per tractar de donar una resposta contundent als grups repressors. Una altra de les mesures adoptades per la CNT fou l'obligatorietat que tots els seus afiliats, sobretot els líders obrers, portessin una pistola per l'autodefensà. Fou així com, per exemple,

Salvador Seguí va salvar la vida almenys tres vegades, abans del seu atemptat mortal del carrer de la Cadena el dia 10 de març de 1923.

Fets destacats al Poble –Sec en aquest dècada del anys 20

Àngel Pestaña Nuñez, un altre destacat membre de la CNT, també estava sovint al punt de mira de les pistoles dels membres del Sindicat Lliure. Pestaña, que vivia al carrer Sant Jeroni 22, havia d'amagar-se sovint a casa del seu amic i company del sindicat Ramon Franquet, que vivia al carrer Conde del Asalto 162 baixos (15). Tot i això, va ser ferit en un atemptat que els del Lliure li havien preparat a Manresa. Era el 24 d'agost de 1922.

Dins la lluita fratricida entre els anarquistes i els del Sindicat Lliure, dos treballadores d'aquest sindicat, que treballaven al diari *La Publicitat*, van patir un atemptat. L'endemà, 12 de setembre, els del Lliure van posar una bomba al *music hall Pompeia*, que estava situat on ara hi ha l'estàtua que ens recorda a Raquel Meller. Concretament a la cruïlla Paral·lel / Nou de la Rambla, molt a prop del Teatre Arnau, que durant un temps es va dir *Folies Bergère*. La bomba va causar 6 morts i 18 ferits, tots ells obrers.

Dies després va ser detingut Innocenci Feced en el mateix Paral·lel. A pesar d'aquesta detenció, mai es va saber de ben cert quins havien estat els autors, els assassins materials de l'atac. A Innocenci Feced, amic del comissari Miguel Arlegui, de Ramon Sales (president del Lliure) i de tot el submón de la ciutat, se'l situa com la mà executora de Salvador Seguí i de Manuel Peronas, i sens dubte podia haver dit molt d'aquell atemptat. Però va passar el temps i mai es van aclarir els fets. Innocenci Feced va ser posat en llibertat i mai es va fer cap judici per aquest atemptat.

En el desgavell dels anys 20, els membres dels comitès de la CNT es van reunir per intentar posar una mica d'ordre dins dels grups d'afinitat que

en molts moments actuaven aleatòriament. Es així com van decidir que la resposta dels obrers havia d'anar dirigida als cpas de la repressió a Barcelona. En aquesta llista hi eren, per aquest ordre, Eduardo Dato (president del govern), Severiano Martínez Anido (gobernador civil i militar), Miguel Arlegui (comissari de policia de la Via Laietana) i l'inspector Antonio Espejo Aguilar. Aquesta reunió va tenir lloc a la muntanya de Montjuïc, a la zona dels Tres Pins.

L' objectiu era aconseguir que un cop desapareguts els repressors, un nou govern difícilment podia ser pitjor pels obrers que el presidit per Eduardo Dato. Així Ramon Archs es va comprometre a posar-se en contacte amb els grups d'afinitat i buscar la formula perquè aquests grups d'autodefensa actuessin de la forma desitjada pels comitès.

Ramon Archs, que havia substituït Andreu Nin al capdavant del Comitè Regional en Haver marxat aquest últim a l'URSS, va convocar una reunió de grups d'afinitat per portar a terme el projecte que havien elaborat els comitès de la CNT. La reunió va tenir lloc a la sala Novelty (després anomenat Bataclan i actualment és la botiga de roba *La Humana*) del Paral·lel 81-85, cantonada amb el carrer del Poeta Cabanyes. Els diferents grups es van jugar a la canya més curta quin era el grup d'afinitat que executaria l'acció. Va recaure en el Sindicat del Metall, que vaser l'encarregat de facilitar a Ramon Archs la infraestructura per viatjar a Madrid amb l'objectiu d'executar a Eduardo Dato.

A l'atemptat d'Eduardo Dato, hi van participar Ramon Casanellas Lluch, Pere Mateu Cusidó i Lluís Nicola Fort, que va anar a Madrid acompanyat de la seva companya, que tenia com a nom de guerra *Joaquina Carlota*. L' atemptat es va produir a Madrid el 8 de març de 1921 des d'una moto sidecar i amb el crit de ·"¡Viva la Anarquía!", que va posar immediatament en guàrdia a la policia madrilenya.

L'altre atemptat que va tenir èxit fou el de l'inspector Antonio Espejo. Els fets van començar al Paral·lel, concretament al Cafè Español. Feia pocs dies que Espejo havia detingut al mateix lloc uns cenetistes valencians als quals havia acusat d'haver atemptat contra el Conde de Salvatierra,

governador de València. Al cap de pocs dies, els valencians, camí a la Model, se'ls va aplicar la llei de fugues.

El 18 de gener de 1921 Espejo, acompanyat de l'inspector Ferrer, va tornar al Cafè Español per complimentar alguna diligència. Allà els esperaven els homes que en la reunió del Novelty havien quedat encarregats d'actuar contra Antonio Espejo. Així, un cop marxaren els inspectors, els varen seguir pel carrer Conde del Asalto i la Rambla, on *l'home de la gavardina gris*, famós per altres atemptats que mai es van resoldre, va disparar diversos trets contra el cos de l'inspector.

Els altres dos caps visibles de la repressió. Martínez Anido i Miguel Arlegui, van tenir més sort i van sortir il·lesos dels intents per acabar amb les seves vides.

Assabentat el comissari Miguel Arlegui que l'home fort de la CNT en aquell moment era Ramon Archs Serra, aquest es va convertir en l'enemic número u. A partir d'aleshores va ser una prioritat de la policia i dels pistolers del Sindicat Lliure. La seva detenció es va produir per una delació d'un confident el 21 de juny de 1921 a la Plaça d'Urquinaona, després de baixar del tramvia. Immediatament el portaren a la Via Laietana, on va ser interrogat per Miguel Arlegui. Al dia següent el seu cadàver va aparèixer al carrer de Vila i Vilà a l'altura de les tres xemeneies amb el rostre completament desfigurat i demacrat.

Un altre dels fets rellevants del Paral·lel s'ha de situar al bar La Tranquilidad, que estava al costat mateix del Teatre Victòria. El seu propietari Martín Sistero era un home de la CNT. Allí amb freqüència es reunien els anarquistes i la policia de tant en tant feia les seves batudes policials, però malgrat tot continuava sent un lloc de trobada dels llibertaris.

Així el 23 de febrer de 1923, delegats de diversos grups d'afinitat van celebrar una reunió a La Tranquilidad i cansats de l'enfrontament amb els pistolers del Sindicat Lliure i del sometent, van acordar abandonar aquest tipus de lluita i anar cap a la revolució, a l'assalt del poder. És allò que García Oliver va definir com a *gimnàstica revolucionària*. D'aquesta reunió, en va sortir un comitè coordinador del qual Aurelio Fernández i Ricard

Sanz n'eren responsables. Aquest comitè va començar editant un butlletí titulat *los hijos del pueblo* (del qual no hem vist mai cap exemplar), que estava destinat als soldats que feien *la mili* .

A partir d'aquí, els grups d'acció de l'anarquisme es van dedicar a fer assalts econòmics per comprar armes i preparar la revolució. En aquesta reunió també hi van assistir homes com Durruti, Ascaso, Antonio Ortiz, Gregorio Suberviola, Eusebio Brau, Antonio Toto, Gregorio Jover, García Vivanco, etc...(16)

Un altre fet destacat ocorregut al Poble Sec els anys 20 el trobem al carrer de Blai núm.63 3r 2a. Allí vivia Gregorio Suberviola Baigorri (àlies Torito) d' origen navarrès i membre del grup *Los Justicieros* , que havia vingut a Barcelona amb el grup de Durruti, Ascaso Eusebio Brau, i altres. Era un home que havia participat, per exemple, en l'atemptat del governador civil de Sant Sebastià Faustino González Regueral (a Lleó on vivia amagat) i també amb *Los Solidarios* amb l'assalt al Banc d' Espanya a Xixón, fet ocorregut el 1 de setembre de 1923.

Els contactes que tenia Suberviola es trobaven a Barcelona. Be al Bar Berlín de la Ronda de Sant Pau o al bar les Banderes de la Bretxa de Sant Pau. Amb Suberviola vivia també l'anarquista Manuel Campos, fuster d'ofici que també havia vingut a Barcelona amb el grup *Los Justicieros*.

Els fets van passar el diumenge 24 de febrer de 1924 al carrer de Blai 63, després d'unes detencions al barri del Poblenou, concretament al carrer Taulat núm 101, 1r 2a, on foren detinguts Aurelio Fernández, el seu germà Ceferino i la seva companya Teresa Silvestre. També van detenir altres anarquistes al carrer de Carders. Amb aquestes darrers detencions, la policia es va assabentar on vivien Suberviola i Campos. En intentar detenir-los al seu habitatge del carrer Blai; Manuel Campos va morir en l'enfrontament i Gregorio Suberviola va aconseguir arribar al carrer. No obstant això, va ser crivellat i mal ferit en tocar-li una bala a la columna vertebral. Portat en primera instància al dispensari del carrer Roser, poc després va ser conduït fins l'Hospital Clínic, on va morir dies després concretament el 13 de març. En aquell enfrontament armat també van morir dos policies.(17)

L' any 1936 es va donar la circumstància que durant la revolució espanyola al pis de Bla 63 es va instal·lar el Comitè Regional de la CNT de Navarra i la Rioja a l'exili. Probablement va ser un homenatge a Suberviola, u dels més grans anarquistes d' aquelles terres.

Per acaba r aquest apartat, escau comentar que als anys20, concretament durant la dictadura de Primo de Rivera, el *Moulin Rouge* (el mític *El Molino*) va tancar com a sala d'espectacles per convertir-se en un local dels homes del Sindicat Lliure, molt vinculats al poder.

Els anys 30

Amb l'arribada de la República el 14 d'abril de 1931, s'obria un període d'esperança i de canvi que aviat es va truncar. El moviment obrer va continuar patint les contradiccions d'uns polítics que no es van atrevir a fer els canvis que el poble desitjava, per la qual cosa les lluites socials van continuar sent el pa de cada dia.

Així, al Paral·lel, també en els moment insurreccionals del gener del 1932 i del 1933, el bar La Tranquilidad va ser tancat de manera immediata i detingut el seu propietari, Martín Sistero, i empresonat al vaixell *Buenos Aires*, que també servia de presó un cop la Model i el castell de Montjuïc estaven plens. (18)

Pel que fa al local de *l'Asiàtic*, cal dir que l'any 1933 es va traslladar a un de nou: del carrer del Roser al Carrer Conde del Asalto 145. Mentre, el Sindicat de La Fusta que estava al carrer de Sant Pau (al mateix edifici on hi havia el Cinema Diana) va ser clausurat amb els intents insurreccionals del baix i Alt Llobregat del final del 1932 i principi del 1933. Recuperades les llibertats sindicals, va obrir les portes a final del 1935 o principi del 1936 i es va traslladar al carrer del Roser 33 on havia estat anteriorment *l'Asiàtic*.

Un dels fets més destacats de la dècada dels trenta la trobem en l'intent d'atemptat contra els policies Eduardo Quintela Boveda. Els fets passaren al Paral·lel, entre els carrers de la Creu dels Molers i del Parlament, a l'abril de 1934. En el tiroteig va resultar mort el policia Duran i ferit Botey, mentre que Quintela en va sortir il·lès. Detingut l'anarquista Francesc García, àlies *el Patillas*, a la butxaca portava la foto de Quintela. Es dona la circumstancia que Quintela, després de la Guerra Civil, va continuar com a comissari de policia de la Brigada Político Social i va ser la bèstia negra del franquisme durant els anys 40 i 50, juntament amb el sotscomissari Polo (19)

Quico Sabaté als anys 40 intentaria atemptar contra Quintela, però la sort un cop més l'acompanyà, ja que aquell dia Quintela havia deixat el seu cotxe a un destacat falangista, que va resultar mort per l'acció de Sabaté (20).

Per cloure aquest apartat, cal dir que a l'inici dels anys 30 generalment els mítings anarquistes es feien al Teatre Nou del Paral·lel. Després, a mesura que avançava la República, es traslladaren de manera progressiva al Teatre Olympia de la Ronda Sant Pau, sobretot ja en plena Guerra Civil. Un dels míting més destacats fou el del 27 d'abril de 1930 celebrat al Teatre Nou i de clara afirmació anarcosindicalista, en

el qual intervingueren Sebastià Clarà, Àngel Pestaña, Pedro Massoni i Joan Peiró.

Canvis de nom a les vies públiques

Es produïren diversos canvis. En primer lloc, per exemple, cal esmentar que la Plaça de Santa Madrona, quasi des del primer moment de la revolució del 1936, va passar a dir-se plaça d' Alferes Cabré. Es tractava d'un aviador nascut a la França Xica i mort al front d'Aragó a l'agost del 1936.

El Paral·lel a l'adveniment de la República, passà a dir-se avinguda de Francesc Layret, advocat dels pobres i fundador de l'Ateneu Enciclopèdic Popular i del Partit Republicà Català.

La plaça de davant del Molino per un temps es va dir plaça de Vicente Blasco Ibañez, en homenatge al gran escriptor valencià.

El Carrer del Poeta Cabanyes va canviar el seu nom pel d'Antonio Agulló, militant del POUM que va morir el 19 de Juliol als carrers de Barcelona.

La plaça de les Naves va passar a ser plaça de Germinal Vidal, Home del POUM i mort també el 19 de juliol a la plaça de la Universitat (21)

Els anys 40

Els anys 40 en els carrers del Poble-Sec tingueren lloc diversos enfrontaments armats entre la policia i el maquis anarquista. Cal destacar, per exemple, com va caure mort Víctor Espallarga del grup *Talión* al carrer de Vila i Vilà, on vivia, el 21 d'octubre de 1949. Espallarga, home de la FAI durant la Guerra Civil, havia estat membre de la Columna Durruti.

Un altre dels fets destacats es va produir davant del Cine Amèrica del Paral·lel situat entre els carrers de Jaume Fabra i de Teodor Bonaplata. Per Vicente Ballester de la FAI, detingut uns dies abans, la policia s'assabentà d'una cita amb el Quico Sabater, què es presentà acompanyat d'un dels seus germans i dos companys. De resultes de l'enfrontament, va morir el policia Oswaldo Blanco i els maquis anarquistes van poder escapar. (22)

Personatges anarquistes vinculats al barri

Com a personatges de l'anarquisme o de l'anarcosindicalisme que sabem que vivien al barri, caldria destacar a **José López Montenegro**, home de la Primera Internacional i probablement maçó. Bona part de la seva vida la va passar al carrer Conde del Asalto núm 163 2n 2a. De carrera militar, es va reconvertir en llibertari fundant una escola laica a Sabadell.

Va col·laborar en un bon grapat de revistes llibertàries, per exemple, amb en Rossendo Arus a *La Luz* de 1885. També a Sabadell amb *Los desheredados* (1885-1890) i a la primera etapa de la *Revista Blanca* (1898-1905), dirigida per la família Montseny, Federico Urales i Soledad Gustavo.

Després de la vaga de 1902 va ser detingut per una delació a partir d'un article aparegut a *La veu de Catalunya*, encara que va ser posat en llibertat al cap de pocs dies. Va morir a Barcelona el 1903. (23)

Ramon Franquet anarcosindicalista que vivia al carrer del Conde del Asalto 162 baixos. El 1904 era el president de la Societat de Carreteros de Barcelona (Ja n'hem parlat abans, en referir-nos a l'amagatall de l'Àngel

Pestaña). El 1939 es va exiliar a Seix (França) prop de París des d' on els anys 50 i 60 col·laborava amb el *Grupo Nervio* i la seva revista i també en el diari *CNT*. La seva companya **Matilde Barrau Roy** (1888) també del Poble-Sec, va morir el 1958 a l'exili. (24)

Antonio Pena Aseir Fou un dels fundadors de la CNT. Detingut pocs dies després de celebrar-se el 1r. Congrés de la CNT, vivia al carrer de Salvà núm. 10 1er. 1a., on a principi del 1923 va instal·lar la redacció de la revista *Espiritu Libre*, alhora que també era redactor de *Solidaridad Obrera*. Durant la dictadura de Primo de Rivera va haver d'exiliar-se a França (25).

Lleonard Garrido Roqué nascut a Barcelona el 1894 i de professió mosso de magatzem, el seu nom formava part de la llista del *fitxer Lasarte*. Vivia al carrer del Roser 36, 4n 2a. A l'abril de 1921 la policia va passar les seves dades als pistolers del Lliure a fi que l'assassinessin. (26)

Vicent Esbrit Era membre del Sindicat de l'Espectacle de la CNT dins de la secció d'electricistes. Va arribar a ser president del Comitè Econòmic de *Music Halls*. Va morir el setembre de 1937. Vivia al carrer de Cabanes 23. (27)

Francesc García era un home dels grups d'acció dels anys 20. (j' hem parlat d' ell en el afer Quintela) .Acabada la guerra, es va exiliar a França, on va ser detingut per la Gestapo, i mentre el conduïen a Mathausen, es va poder escapar i aconseguir integrar-se a la resistència en un grup llibertari a prop de Marsella (28).

També caldria destacar com a veïna del Poble-Sec a **Pepita Carpena Amat**. Vivia a la Plaça de les Naves. Nascuda el 19 de desembre de 1919, als dotze anys va començar a treballar en el sector del metall i als catorze ja treballava al tèxtil afiliada a la CNT.

Formava part de les Joventuts Llibertàries del Poble-Sec i durant la Guerra Civil fou membre de Dones Lliures. A partir de 1937, va ocupar un càrrec del Comitè de la federació Local de Dones Lliures en l'àrea de treball. Més tard va passar a encaregar-se de l'àrea de propaganda. El 1939 es va exiliar a França passant pels camps de concentració i establint

la seva residència després de la Segona Guerra Mundial a Marsella, on amb altres anarquistes francesos (Rene Bianco) organitzaren el CIRA (*Centre International Recherche Anarchiste*). A França va organitzar diversos grups i simposis de Dones Lliures. Va morir a Marsella el 5 de juny de 2005. La seva imatge i el seu pensament el podeu trobar a documentals com *Vivir la Utopia* i *De toda la vida*, documentals aquest sobre les dones Lliures del 36 i de l'anarquisme.

Salvador Seguí va viure un temps al Paral·lel molt a prop del teatre Còmic al costat del carrer del Poeta Cabanyes.

Joaquina Dorado, nascuda a La Coruña el 25 de juny de 1917, vivia al Poble-sec. Es va afiliar al Sindicat de la Fusta del carrer del Roser i a les Joventuts Llibertàries que estaven al carrer de Cabanes 33-35. Durant la revolució va portar el pes del sindicat com a secretaria de Manuel Hernández, aleshores secretari del Sindicat de la Fusta de la CNT.

Joaquina va tenir el càrrec de secretària del *Consejo Económico de la Industria de la Madera Socializada*, que tenia la seva seu al carrer de Tapioles 10. Va participar activament en els fets de maig del 37 amb els seus companys del grup *Luz y Cultura*. El 1939 va marxar de Barcelona el mateix dia que entraven els nacionals, va passar la frontera i estigué als camps de concentració com tants d'altres exiliats. El 1946 va retornar altre cop a Espanya per lluitar contra el franquisme amb els seus companys del grup *Tres de mayo*. Detinguda el 1948, va sortir amb llibertat condicional a final de 1951 després de ser condemnada a 12 anys de presó.

Raúl Carballeira nascut a l'Argentina, va venir a Espanya per lluitar contra el feixisme. Va ser molt afí amb el grup de *Los quijotes del ideal* (Federico Arcos, Abel Paz, Liberto Sarrau, Víctor García). El 1939 es va exiliar a França i va ser reclus primer a Barcarès i després al camp de concentració de Vernet d'Àriege (camp reservat als més perillosos: brigadistes internacionals, membres de la Columna Durruti, etc ...). El 1945, acabada la Segona Guerra Mundial, va tornar a Barcelona per editar el diari de les Joventuts Llibertàries *Ruta fins el 1948*. També des del 1946 va formar part del grup llibertari clandestí *Tres de mayo*, amb Liberto Sarrau, Joaquina Dorado i altres.

El 13 de juny del 1948 els llibertaris van tenir un enfrontament amb la policia al bar de la cantonada del carrer de Tallers amb el de Valdonzella (*davant mateix de la porta d' enrere del diari La Vanguardia*). Carballeira hi va participar. La policia li va seguir la pista i, per una delació, el van trobar pocs dies després a Montjuïc a les barraques de Can Valero (un dels amagatalls de l'anarquisme). Era el 26 de juny de 1948. Allà a la muntanya després d'un llarg enfrontament, Raúl Carballeira es guardarà una última bala per a ell, posant fi a la seva vida.(29)

Eduardo Pons Prades Un altre dels homes de la CNT i del Sindicat de la Fusta encara que nascut al barri del raval, el seu coneixement i les seves vivències estaven lligades estretament al Poble-Sec i el seu Sindicat de la Fusta. Encara recordo que, quan parlant del seu pare, ens comentava: “ Mon pare em deia *“el millor amic de l’home és un bon llibre”* i el meu oncle ampliava la frase dient *“ i la millor companyia una pistola”*. I Prades aixecant la mà per expressar-se-millor em deia: *“ i en aquell temps de guerra i revolució tots dos tenien raó, perquè sinó, estaves llest i ben fotut”*.

Josep Lluís Facerias: Nascut a Barcelona el 6 de gener de 1920, ara sabem que va néixer al carrer Cadena i que anys més tard marxa la família a viure al carrer d' El Cano. En *Face*, com l'anomenaven algun dels seus

amics, va ser sens dubte un dels mites del maquis català. Incansable, va lluitar fins a l'últim moment contra el franquisme. Un dels cops més sonats, de les moltes actuacions del seu grup, van ocórrer en l'assalt del *meubl  * de Pedralbes i el de la Casita Blanca, fets que han donat peu a guions literaris i cinematogràfics. Facerias va caure per una delació el 30 d'agost de 1957 al carrer del Doctor Pi i Molist de Barcelona, en una emboscada policial. (30)

Sense cap mena de dubte, hi ha moltes més històries de l'anarquisme i anarcosindicalisme que per moments es queden amagades en els racons del carrers del barri, un barri no massa vell d'uns 150 anys, però que d'una manera o altra va créixer al voltant de les revolucions industrials i que va tenir com a epicentre o centre neuràlgic l'avinguda del Paral  lel i la seva gent. Persones que van lluitar i van creure que era possible construir un món millor.

Una descripció de la seva gent la podem trobar en la literatura de Juli Vallmitjana amb novel  les que fins i tot s'adaptaren al teatre com *Sota Montjuïc* publicada a principi de segle XX i que recull els ambients de l'època , tant del Raval com del Poble- Sec i de les barraques de Montjuïc.

I per acabar aquestes referències de 'arrelament de l'anarquisme en aquest indret de la ciutat, escau remarcar que la mateixa Frederica Montseny, una de les dones més conegudes de l'anarquisme espanyol per la seva trajectòria dins del moviment llibertari, es va atrevir a parlar del Paral  lel. Ho va fer amb *Nuestra señora del Paralelo*, dins de la col  lecci   de *la Novela Ideal* núm. 197, petits opuscles de 32 pàgines, que ella i els seus pares dirigien amb gran èxit i un gran tiratge d'edició, que es realitzava des de les publicacions de la *Revista Blanca*.

Altres petites biografies que no surten en el llibre

Josep BERNAT SIREROL: Nascut a Palma de Mallorca 1871, tenia l'ofici de Tip  graf i enquadernador vivia a Barcelona carrer Cabanyes 19 , 3   del Poble Sec va ser un dels detinguts el 7 de desembre de 1893 i acusats per l'atemptat de Gran Via i del Liceu va ser jutjat per l'atemptat de la Gran via i condemnat al costat de Paulino Pall  s en el procés celebrat en Montjuïc

el 29 d'abril de 1894 i afusellat al Castell el 21 de maig de 1894 al crit de "Hurra a la Anarquia"

Trifón CALASANZ GREGORIO, de Professió Sabater va ser un dels molts detinguts per l'atemptat del Liceu ,dies després concretament el 24 de desembre de 1983 vivia al carrer Cabanes del Poble Sec ja havia estat detingut i processat per un petardo col·locat a l'Església de Sant Just Pastor el 16 d'abril de 1892, des de la presó de Reina Amàlia va ser el signant d'una carta al diari *El Diluvio* a on denunciaven la seva situació.

Joan Bautista CERVERA MALARICH, Nascut a Alcoy La seva professió era de Teixidor de Vels, fou detingut al dia següent de l'atemptat del Liceu el 8 de novembre de 1893, ja havia estat processat per un atemptat a la plaça Reial. La policia a casa seva troba dos pistoles i propaganda anarquista va està posat en llibertat per Nadal el 22 de desembre de 1893, el 1896 tornaria a ser detingut per l'atemptat de Canvis Nous.

Germinal VIDAL, Cenetista, vivia en Poble Sec, va morí als combats de la Plaça Universitat el 19 de juliol del 36

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- (1) PAZ, Abel: La guerra de España Paradigma de una revolución Las 30 Horas de Barcelona (Julio 1936), Barcelona., Ed Flor del Viento 2005, pàg 118-133
- (2) PAZ, Abel: La guerra de España Paradigma de una revolución Las 30 Horas de Barcelona (Julio 1936), Barcelona., Ed Flor del Viento 2005, pàg 118
- (3) MIRÓ, Fidel Juventud: amor, sueños y esperanzas. Una vida intensa y revolucionaria. Ed Mexicanos Unidos México DF 1989, pàg 167

- (4) MARTÍNEZ RIZO, Alfonso: *1945 El advenimiento del comunismo libertario*, Valencia Col. Mañana 1932
- (5) CASTELLS DURÁN, Antoni: *Les col·lectivitzacions a Barcelona 1936-1939* Ed Hacer Barcelona 1993
- (6) GASCH, Sebastià *El Molino* Ed. Dopesa Barcelona 1972 pàg 15-18
- (7) PORCEL, Baltasar *La revuelta permanente Juan Ferrer*. Ed. Planeta Barcelona 1978
- (8) LERROUX, Alejandro: *La pequeña historia apuntes para la historia grande*. Ed. Címera Buenos Aires 1945
- (9) BADENAS, Miquel *El Paral·lel* Ed. Amarantos Barcelona 1993 78 pàg.
- (10) ROIG AMAT, Barto: *Orígenes de la Barcelona Traction* Ed. Eunsà Pamplona 1970
- (11) PESTAÑA, Ángel i SEGUÍ, Salvador: *El terrorismo en Barcelona seguido de Principios, medios y fines del sindicalismo comunista. El sindicalismo en Cataluña*. Ed. Calamus Barcelona 1978
- (12) AISA, Manel *Efervescència social dels anys 20*, Barcelona 1917 1923 . Ed. Ateneu Enciclopèdic. Barcelona 1999
- (13) AISA, Manel *Efervescència social dels anys 20*, Barcelona 1917 1923 . Ed. Ateneu Enciclopèdic. Barcelona 1999
- (14) LEÓN, Ignacio: *Los años del pistolero* d. Planeta Barcelona 1978
- (15) PESTAÑA, Ángel: *Lo que aprendí en la vida (vol.1)*. Ed. Zero Madrid 1973, pàg 53
- (16) GARCÍA OLIVER, Juan. *El Eco de los pasos* Ed. Ruedo Ibérico Barcelona 1978
- (17) GARCÍA SANZ MARCOTEGUI, Ángel: *Navarra conflictividad social a comienzos del siglo XX y noticia del anarcosindicalista Gregorio Suberviola Baigori (1896-1924)*, Ed. Pamiela Pamplona 1984 pàg 129 LAS NOTICIAS (diari) 14-marzo 1924.
- (18) *Solidaridad Obrera* núm. 425, 17 de mayo de 1932
- (19) *La Publicitat* 15 d'abril de 1934

- (20) TÉLLEZ SOLÀ, Antonio: Sabaté Guerrilla urbana en España (1945-1960) Quicó Sabaté el enemigo público número uno del franquismo, Plaza Janés Barcelona 1978
- (21) *Guías Rápido XVI* Año de su publicación. Guía de Barcelona 1937-38.
- (22) TÉLLEZ SOLÀ, Antonio: Sabaté Guerrilla urbana en España (1945-1960) Quicó Sabaté el enemigo público número uno del franquismo, Plaza Janés Barcelona 1978
- (23) *Suplemento de la Revista Blanca* Madrid núm. 139, 11 de febrero de 1902
- (24) PESTAÑA, Ángel: *Lo que aprendí en la vida (vol.1)*. Ed. Zero Madrid 1973, pàg 53
- (25) Solidaridad Obrera, núm 2 7 de marzo de 1923
- (26) FOIX, Pedro: Los archivos del terrorismo blanco El fichero Lasarte 1910-1930 Ediciones Ariel Barcelona 1931
- (27) Solidaridad Obrera núm. 1639 anys 1937
- (28) BERRUEZO, José Contribución a la Historia de la CNT de España en el exilio. Ed. Mexicanos Unidos México 1967.
- (29) GARCÍA, Víctor i ALAIZ, Felipe: La FIJL en la lucha por la libertad Raúl Carballeira y Amador Franco. Ed. FL CNT Barcelona 1979
- (30) TÉLLEZ, Antonio: *La Guerrilla Urbana I Facerías*. Ed. Ruedo Ibérico París 1974

BIBLIOGRAFIA

MADRID, Francisco: Ocho meses y un día en el Gobierno Civil de Barcelona (confesiones y testimonios) Ed. Las ediciones de la flecha Barcelona / Madrid 1932

JUNCO, José Álvarez: El emperador del Paralelo Lerroux y la demagogía populista. Ed. Alianza Editorial Madrid 1990

PAZ, Abel: CNT 1939- 1951 Prólogo Federica Montseny Ed. Hacer Barcelona 1982

MARQUEZ RODRIGUEZ, José Manuel I GALLARDO ROMERO, Juan José:
Ortiz: general sin Dios ni amo. Ed. Hacer Barcelona 1999

Manel Aisa Pàmpols